Муркаш район хаçачĕ

Çĕнтерӳ ялавĕ

1944 çулхи çу уйăхĕн 5-мĕшĕнчепе тухать

72 (7926) № ✻ Шăмат кун, 2011 çулхи сентябрь (авăн) уйăхĕн 17-мĕшĕ ✻ Хакĕ ирĕклĕ

Республикăра

Президента ыйту парăр

Чăваш Енре пурăнакан кашни çынах республика пуçлăхне Михаил Игнатьева ыйту пама пултарать. Ку енĕпе ятарлă проекта «Чувашия» патшалăх телерадиокомпанийĕ йĕркелет. Республикăри хуласемпе районсенче пурăнакансем Президента хăйсене интереслентерекен кирек епле темăпа та ыйтусем пама пултараççĕ. Республика пуçлăхне панă ыйтăва телерадиокомпанин форумĕнче хăварма пулать. Михаил Игнатьев вĕсем çине тулли хуравсем парĕ.

«Президента – ыйту» пĕрремĕш программа эфира «Россия–1» телеканал çинче сентябрĕн 25-мĕшĕнче тухать. Сентябрĕн 26-мĕшĕнче передачăна «Россия–24» телеканал çинче пăхма май пулĕ. Çав кунах передачăна «Чăваш радио» та эфир хумĕ çине кăларĕ.

Фермăна хĕле хатĕрлессипе тимлеççĕ

Выльăх-чĕрлĕх отраслĕн аталанăвĕ – кашни хуçалăх экономикинех тĕреклетмелли тĕп çул-йĕр. Иртнĕ кунсенче дезинфекциленĕ тата шуратса хăт-илем кĕртнĕ Çĕньял Шурчари сысна ферминчи («Герой» хуçалăх) пĕр сарайĕнче паян юсав ĕçĕсем тулли хăватпа пыраççĕ. Эсир сăн ӳкерчĕкре çак ĕçре тимлекен Анатолий Осиповна Валерий Ярусов (сулахайран сылтăмалла) строительсене куратăр.

А. БЕЛОВ сăн ӳкерчĕкĕ.

Смотр-конкурс

Муркашсем каллех малта

Республикăра çулленех ялсене тирпей-илем кĕртессипе смотр-конкурс йĕркелеççĕ. Кăçал унăн итогĕсене республикăри смотр-конкурс итогĕсене пĕтĕмлетекен ведомствăсем хушшинчи комисси ларăвĕнче пĕтĕмлетнĕ. Лару ĕçне район администрацийĕн пуçлăхĕ Юрий Александрович Иванов та хутшăннă.

Республикăри смотр-конкурса иртересси пирки кăçалхи май уйăхĕнче пĕлтернĕ. Унта хутшăнма Чăваш Республикин Градостроительство тата обществăлла инфраструктурăна аталантарассин министерствине материалсене Муркаш ял тăрăхĕ те тăратнă.

«Чăваш Республикинчи ялсене симĕслетесси тата тирпей-илем кĕртесси» номинацире район центрĕ пулса тăракан Муркаш ялĕ 2-мĕш категорипе 1-мĕш вырăн çĕнсе илнĕ. 2-мĕш вырăна Елчĕк районĕнчи Патреккел ялĕ. 3-мĕш вырăна комисси членĕсем Çĕрпӳ районĕнчи Çĕрпӳ хулине пама йышăннă.

Çавна палăртма кăмăллă. Муркаш ялĕн урамĕсем çулран çул илемлĕрех те илемлĕрех. Çуркунерен тытăнса кĕрхи кунсемччененех урамсенче тĕрлĕ тĕслĕ чечексем куçа илĕртеççĕ. Муркаш урамĕсенче вара чечексем 2008 çулта, районта Республика кунне ирттернĕ чухне ешерме тытăнчĕç. Çавăн чухнех ĕнтĕ ялсене симĕслетес тата тирпей-илем кĕртес енĕпе ирттерекен республикăри смотр-конкурсра Муркаш ялĕ районсем хушшинче 1-мĕш вырăн çĕнсе илчĕ.

Çавăнтан тытăнсах чечексем кунта пурăнакансен тата хăнасен куçĕсене тыткăнлаççĕ. «Чечексемпе хăтлăрах та илемлĕрех. Вĕсемсĕр малашне май çук та ĕнтĕ»,– теççĕ район центрĕнче пурăнакансем хăйсем те.

Урамсенче йĕркелĕ те хăтлă пултăр тесе тăтăшах субботниксем ирттерессине йĕркене кĕртнĕ. Унта шкул ачисене, предприятисемпе организацисенче ĕçлекенсене, ялта пурăнакансене явăçтараççĕ.

Хамăр инф.

Ĕçпе тивĕçтерекен центрта

Ĕç тупма пулăшаççĕ

Сентябрĕн 14-мĕшĕнче районта хăйсен ачисене 3 çулччен пăхса пурăнакан отпускри тата 2011 çулта ĕçе тухма хатĕрленекен амăшĕсене вĕрентессипе йĕркеленĕ. Вĕренĕве ĕç паракансемпе ĕç хутшăнăвĕсенче тăракансемпе «АСБУ 1С: 8.2 Предприяти» специальноçпе ирттереççĕ. Ĕç паракансен заявкисене шута илсе районти ĕçпе тивĕçтерекен центр хĕрарăмсене професси тĕлĕшĕнчен хатĕрлессине йĕркеленĕ.

Вĕренӳ тапхăрĕнче курссене çӳрекенсем асăннă специальноçпе теори тата практика хăнăхăвĕсене илеççĕ. Вĕрентӳ ĕçне Чăваш Енри ĕçпе тивĕçтерекен патшалăх службин «Аспект» вĕрентӳпе методика центрĕ хушма професси вĕрентĕвĕн автономи учрежденийĕн преподавателĕсем ирттереççĕ. Вĕренӳ тапхăрĕ пĕр уйăх çурăна пырать. Вĕреннĕшĕн тӳлемелле мар. Ĕçпе тивĕçтерекен центр вĕренекенсене стипенди тӳлет тата çул укçи тăкакĕсене саплаштарать.

Суйлав

Суйлава 7 парти хутшăнать

Чăваш Республикин Патшалăх Канашĕ сентябрĕн 2-мĕшĕнче 878 № йышăну тунă. Чăваш Республикин пиллĕкмĕш суйлаври Патшалăх Канашĕн депутачĕсен суйлавне 2011 çулхи раштав уйăхĕн 4-мĕшĕнче ирттерме палăртнă.

Федерацин 2001 çулхи утă уйăхĕн 11-мĕшĕнчи «Политика партийĕсем çинчен» 95-ФЗ № саккунĕн 36-мĕш статйин 2-мĕш пункчĕпе килĕшӳллĕн Чăваш Республикин пиллĕкмĕш суйлаври Патшалăх Канашĕн депутачĕсен суйлавне хутшăнма ирĕк пур политика партийĕсен, çавăн пекех политика партийĕсен Чăваш Республикин территорийĕнче регистрациленĕ регион уйрăмĕсен списокне çирĕплетнĕ.

Политика партийĕсем:

1. Пĕтĕм Раççейри «Пĕрлĕхлĕ Раççей» политика партийĕ.
2. «Раççей Федерацийĕнчи коммунистсен партийĕ» политика партийĕ.
3. «Раççейри либерал-демократсен партийĕ» политика партийĕ.
4. «Раççейри демократсен «Яблоко» пĕрлештернĕ партийĕ» политика партийĕ.
5. «Раççей патриочĕсем» политика партийĕ.
6. «Тĕрĕслĕхшĕн тăракан Раççей» политика партийĕ.
7. Пĕтĕм Раççейри «Тĕрĕс ĕç» политика партийĕ.

Политика партийĕсен регионти уйрăмĕсем:

1. Пĕтĕм Раççейри «Пĕрлĕхлĕ Раççей» политика партийĕн Чăваш регион уйрăмĕ.
2. «Раççей Федерацийĕнчи коммунистсен партийĕ» политика партийĕн Чăваш Республикинчи уйрăмĕ.
3. «Раççейри либерал-демократсен партийĕ» политика партийĕн Чăваш регион уйрăмĕ.
4. «Тĕрĕслĕхшĕн тăракан Раççей» политика партийĕн Чăваш Республикинчи регион уйрăмĕ.
5. «Раççейри демократсен пĕрлештернĕ «Яблоко» партийĕ» политика партийĕн Чăваш регион уйрăмĕ.
6. «Раççей патриочĕсем» политика партийĕн Чăваш регион уйрăмĕ.
7. Пĕтĕм Раççейри «Тĕрĕс ĕç» политика партийĕн Чăваш Республикинчи регион уйрăмĕ.

Асăннă списока Раççей Федерацийĕн Юстици министерствин Чăваш Республикинчи Управленийĕ тăратнă.

Раççейре

Январьтен мар, июльтен

РФ Правительстви çитес çул газ 15 процент, электричествăпа ăшă инфляци виçи чухлĕ хакланасси пирки пĕлтернĕ. Прогнозсем тăрăх инфляци 2012 çулта 6 процента танлашмалла.

Палăртма кăмăллă самант, çитес çул тарифсем январĕн 1-мĕшĕнчен мар, июлĕн 1-мĕшĕнчен ӳсеççĕ. Малаллахи çулсенче те çапла пулать тесе çирĕплетеççĕ.

Çулла хаксене хăпартни граждансемшĕн лайăхрах. Мĕншĕн тесен çулла электричествăпа, ăшăпа усă курасси чакать.

2012 çулхи январь – июнь уйăхĕсенче кăçалхи хаксемпе тӳлемелле пуласси пирки калаççĕ.

«Çуллахи» вăхăтпах пурăнăпăр

Сентябрĕн 12-мĕшĕнче Раççей Правительство постановленийĕ вăя кĕчĕ. Унпа килĕшӳллĕн Раççей территорийĕнче сехет зонисем 9 пулаççĕ, «хĕллехи» вăхăт çине куçасси пăрахăçланать.

Ку вăл çавна пĕлтерет. Октябрь уйăхĕн юлашки вырсарни кунĕнче пирĕн малашне сехет йĕпписене пĕр сехет каялла куçармалла мар. Ир енĕпе ытларах сывăрас текенсен те çакăнпа çырлахмалла пулать. Кăçалхи çуркуннерен тытăнса Раççейĕн пур территорийĕнче те çуллалăкĕпех «çуллахи» вăхăтпа кăна усă курĕç.

Хаксем

Ăçта йӳнĕрех?

РАЙОНТА ВЫРНАÇНĂ СУТУ-ИЛӲ ТОЧКИСЕНЧЕ (ЛАВККА ТАТА ПАСАР) СЕНТЯБРĔН 6-МĔШĔ ТĔЛНЕ СОЦИАЛЛĂ ПĔЛТЕРĔШЛĔ АПАТ-ÇИМĔÇ ТАВАРĔСЕН ХАКĔСЕНЕ ТАНЛАШТАРСА КĂТАРТНИ

Колонкăсенче: 1.Социаллă пĕлтерĕшлĕ таварсем; 2. «Самообслуживание» лавкка; 3. «Продукты №1»; 4. «Визит»; 5.«Елена»; 6. Муркаш пасарĕ.

Сысна ашĕ	–	–	–	–	160
Чăх(тукмаксăр пуçне),кг	99	99	110	105	100
Шăнтнă пулă, кг	69	68	65	60	55
Услам çу, кг	–	–	156	–	190
Тип çу, кг	60	62,5	54,9	59	65
Сĕт, çу шайĕ 3,2 проц. пĕчĕк. кг	27,5	29	30	30	30
Çăмарта, 10 шт	34	34	35	31	30
Тăвар, кг	6	7	7,9	7	6
Тулă çăнăхĕ, кг	11,5	16,5	14,5	20	15
Рис, кг	31	30	28	34	32
Вир кĕрпи, кг	45	45	30	–	46
Хура тулă кĕрпи, кг	82	82	77	–	75
Вермишель, кг	20	21	18	22,5	21
Çĕр улми, кг	11	–	16	9	15
Шурă пуçлă купăста, кг	–	–	4,5	–	5
Пуçлă сухан, кг	18	–	16	15	15
Пан улми, кг	55	–	35	55	50
Кишĕр, кг	16,2	–	20	–	20

Саламлатпăр

Пирĕн хисеплĕ те юратнă ĕçтеше – «Радуга» кафере вăй хуракан **Тамара Ивановна КОЛБАСОВĂНА** сумлă юбилейпа ăшшăн саламлатпăр. Çирĕп сывлăх, телей, ăнăçу пултăр ялан. Пурнăç çулĕ вăрăм та такăр килтĕр, чир-чĕр санран пăрăнса иртĕр. Телей çиргĕне ялан пĕрле çӳретĕр.

Саламлаканĕсем: «Радуга» кафе коллективĕ.

Юратнă аннене, кукама – Çармăçкасси ялĕнче пурăнакан **Лидия Петровна СЫТИНĂНА** 85 çул тултарнă ятпа ăшшăн саламлатпăр. Яланах сывлăхлă пулма сунатпăр. Эпир сана юрататпăр, хисеплетпĕр.

Саламласа сунатпăр ырлăх,
Çемьешĕн пултăр тарават,
85-ре те пултăр сывлăх,
100 çула ситме – хăват.

Саламлаканĕсем: хĕрĕсемпе кĕрӳшĕсем, мăнукĕсем, кĕçĕн мăнукĕ, тăванĕсем.

Хаклă мăшăра, аннене, хунямана, кукамая, мамака, тăхлачăна – Исетеркке ялĕнче пурăнакан **Мария Егоровна АЛЕКСЕЕВĂНА** 70 çулхи юбилей ячĕпе ăшшăн саламлатпăр. Ялanах сывлăхлă, ăшă кăмăллă пул, кĕрекÿ çăкăр-тăвартан ан татăлтăр. Малашне те мăшăрупа, ачусемпе, мăнукусемпе, тăванусемпе, пускилсемпе килĕштерсе, савăнса пурăнмалла пултăр. Сывлăху çирĕп пултăр, кун-çулу вăрăм килтĕр.

Саламлаканĕсем: мăшăрĕ, ывăлĕсемпе кинĕсем, хĕрĕсемпе кĕрӳшĕсем, мăнукĕсем, кĕçĕн мăнукĕ, хăтилăхлачисем, тăванĕсем.

«Пире халĕ çĕр-шывăн кашни кĕтесĕнче пĕлеççĕ»

Усĕм çулĕпе

Пирĕн районта ăнăçлă ĕçлесе пыракан тата район экономикин аталанăвне пысăк тўпе хывакан, пурнăç уттипе тан пыракан предприятисенчен пĕри вăл – «Сеспель» акционерлă хупă общество. Çак компание Чăваш Республикинче 1991 çулта йĕркеленĕ. Муркаш районĕнчи участока вара 1992 çулта хута янă.

Муркаш районĕ ял хуçалăх продукцине туса илес енĕпе ытларах тимлет, ытти тĕлĕшпе те сахал мар ĕçлет. Пĕтĕмĕшле продукци туса илнин калăпăшĕнче вара промышленность продукцийĕн виçи те самай пысăк. Иртнĕ çул районĕпе пĕтĕмпе промышленность продукцине сутса 1128109 пин тенкĕ илнĕ пулсан, 670736 пин тенки – «Сеспель» предприяти тўпи. Кăçалхи январь – август уйăхĕсенче районта 1 миллиард та 230 миллион тенкĕлĕх продукци туса кăларнă. Пĕтĕмĕшле продукци туса кăларнин калăпăшĕнче «Сеспель» акционерсен хупă обществин тўпи 53,5 процент.

Кунти ĕçĕн ытларах пайне пысăк хăватлă автомашинăсем валли шĕвек тата вĕтĕ пĕрчĕллĕ продуктсем турттарма пичкесем туса хатĕрлени йышăнать. Тултан пăхсан хăтлă та вăрăм цехсем курăнаççĕ, шала кĕрсен вĕççĕр-хĕрсĕр ĕç шавĕ кĕрлет. Эпĕ çак предприяти ĕçĕ-хĕлĕпе тĕплĕнрех паллашас тĕллевпе предприятин тĕп инженерне В.И. ИНДУБАЕВА калаçăва чĕнтĕм.

– Валерий Иванович, малтанах предприяти ĕçĕ-хĕлĕпе кĕскен паллаштарсамăр, тархасшăн?

– «Сеспель» акционерлă хупă общество паянхи кун пурнăç уттипе тан утса пырать тесе хăюллăнах çирĕплетме пултаратăп. Унăн кулленхи ĕç-хĕлне хăй вăхăтĕнче пĕтĕм тĕнчери экономика кризисĕ чăрмав кўчĕ пулин те предприятие ытлашшиех тайăлтарма пултараймарĕ. Чăнах та вăл вăхăтра хăш-пĕр производство линийĕсене вăхăтлăх хупни те пулнă, çапах та кризисран хăтăлмалли çул-йĕре пурнăçланипе йывăрлăха чăтса иртертĕмĕр. Паян вара хамăр ĕçе пурнăç ыйтнă пек пурнăçлатпăр.

Пирĕн фирма 2009 çулта туса кăларнă продукци ассортиментне 70 процент таран анлăлатма пултарнă, халĕ вара унăн калăпăшĕ 100 ытла та шутланать. Паллă ĕнтĕ, тĕллеве туллин пурнăçлас тесен продукци туса кăларассине çулсеренех ўстермелле. Эпир туса кăларнă пичкесемпе удобренисем, çунтармаллисĕрмелли материалсем, çăнăх, цемент тата ытти материал турттарма юрăхлă. Кун йышши продукци туса кăларакан предприятисем çĕр-шывĕпе те сахал, ун пеккисене пўрне хуçлатса шутлама пулать.

Пĕр уйăхра пирĕн предприяти 100 штук таран çурма прицеп туса кăларма пултарать. Çак калăпăш пĕчĕк мар, апла пулин те хатĕр продукци пирĕн территоринче купаланса лармасть, ăна туянакансем пирĕн яланах пур. Рынок тапхăрĕнче хамăр конкурентлăха кăтартма пултартăмăр.

– Продукци янтăлас çĕрте материал пахалăхĕ пысăк пĕлтерĕшлĕ, туянакан хăшĕн йышшине ытларах кăмăллать?

– Продукци туса кăларнă çĕрте алюминипе ытларах усă куратпăр. Хакĕ пĕчĕк мар пулин те паха енĕсем чылай. Унăн йывăрăшĕ пĕчĕк, чылай çула пырать, тутăхмасть тата ытти паха енсем те пур. Хăй пахалăхне чакарман продукцие туянакан та кăмăллать. Алюминирен хатĕрленĕ пичке 25 çула чăтать. Палăртмалла, вăл тапхăрта вара автомашина хăй те кивелсе çитет. Алюмини çăмăл пулнипе тиев калăпăшне самай пысăклатма пулать, çапла майпа çунтармаллисĕрмелли материал та перекетленет. Алюминирен тунă продукцие пăрахăçа кăларсан та ăна иккĕмĕш хут вăя кĕртме пулать.

Акă, тĕслĕхрен, хурçăран тунă пĕр маркăллă пичке 8840 килограмм чухлĕ таять, çавăн йышшиех алюминирен туни вара 4250 килограмм чухлĕ. Иккĕшĕн хушшинче пысăк уйрăмлăх пулчĕ, ăна 220 ĕç кунĕ (рейс) çине хутласан 1000 тонна пулать е çавăн чухлĕ пĕр çулталăкри тўлевсĕр тиев пурнăçланать.

– Эсир туса кăларакан продукцие хăш регион ытларах хапăл тăвать?

– Хăпартса каламастăп, пире халĕ çĕр-шывăн тĕрлĕ кĕтесĕнче пĕлеççĕ, пирĕн продукцие туянма килĕшў тăваççĕ. Пирĕн патра туса кăларнă хатĕр продукцие Раççейĕн кашни кĕтесĕнче хапăл туса йышăнаççĕ, çавăн пекех СНГ çĕр-шывсенче те, чикĕ леш енче те кăмăлласах туянаççĕ. Тĕрлĕ тĕллевпе усă куракан тиев турттармалли çурма прицепсене, компрессор установкисене Швецире те, Иорданире те, Иранра та, Иракра та, ытти çĕр-шывсенче те ыйтаççĕ. Продукцие çапла хапăллани пире хапартлантарать, малашне татах та ытларах ĕçлеме хавхалантарать. Хамăр патра ĕçе кĕртнĕ хальхи электронлă хўтĕлев системи вара Германирипе пĕр шайрах. Апла пулсан пирĕн ĕç чăннипех çўллĕ пусăма тухма пултарать.

– Цехсенче çĕнĕ йышши оборудовани вырнаçтарни пахалăх тата хăвăртлăх çине паллах ырă витĕм кўрет ĕнтĕ.

– Çапла, паянхи пурнăç çавна ыйтать те. Хăш-пĕрне тĕлĕнмелле пек те туйăнать пулĕ, акă, тĕслĕхрен, тиев турттармалли çурма прицепсен чашăкĕсене кунта пĕтĕмпе те 7 минутра хатĕрлеме май килет. Ĕçре çĕнĕрен те çĕнĕ технологие вăя кĕртни продукци калăпăшĕ тата пахалăхĕ çине пысăк витĕм кўрет, ĕçе палăрмаллах хăвăртлатать. Кунта усă куракан хăш-пĕр технологи Европа шайĕнче те сахал. Малтанхи çулсенче пичкен пĕр çавра çĕввине тума 8 сехет кайнă пулсан, çĕнĕ технологипе ăна 8 минут хушшинче пурнăçлама пулать. Çавăн пекех çĕнĕ технологин витĕмне пула сварка ĕçне пурнăçланă чухне сиенлĕ хутăшсем тухасси те палăрмаллах чакать. Çакă вара çын сывлăхĕшĕн те пысăк пĕлтерĕшлĕ.

Эпир усă куракан йышши технологипе пысăк хăвăртлăхлă çар карапĕсем (Боинг Дельта, Спейс Икс...) тунă çĕрте усă кураççĕ. Пĕрремĕш пусăмри Спейс Шаттл карапăн çунтармалли-сĕрмелли пичкисене те çакăн евĕрлĕ кăткăс технологипе усă курса ăсталанă иккен. Апла пулсан çак кăткăс ĕçе пурнăçа кĕртнинче «Сеспель» предприятие пионер теме пулать.

Продукци ăсталамалли материал сийĕсене тĕрлĕ çуран тасатма пысăк пусăмпа килекен шывпа усă куратпăр, вăл 1000 атмосферпа таплашать. Хатĕр продукци пахалăхне хамăр патра компьютер мелĕпе, лазер пулăшăвĕпе тата ытти енпе çирĕп тĕрĕслетпĕр. Пирĕн патран пахалăхсăр продукци пачах та тухмасть. Кунти ĕçе йăлт çĕнĕ йышши программăна вăя кĕртнĕ компьютер системипе усă курса пурнăçлаççĕ.

– Ĕçĕ чăн та сирĕн питĕ кăткăс, миçе çын вăй хурать-ха кунта?

– 2008 çулта предприятире 371 çын вăй хунă, халĕ вара кунта 312 çын тăрăшать. Кашни çыннăн хăйĕн ĕçĕ. Кунта çўлерех асăннă ĕçсене пурнăçлакансемсĕр пуçне çурт-йĕр таврашĕнче юсав ĕçĕ ирттерекенсем, тĕрлĕ оборудование кирлĕ шайра тытса тăракансем, кадрсене вĕрентсе пыракансем тата ытти ĕçе йĕркелекенсем пур.

– Вăрттăнлăх мар пулсан кунта тăрăшакансен пĕр уйăхри вăтам ĕç укçи миçе тенкĕпе танлашать?

– Паллах вăрттăнлăх мар, пĕр уйăхри вăтам ĕç укçи çирĕм пин тенкĕ урлă каçрĕ.

– Малашне те «Сеспель» хупă акционерлă обществăна пысăк çитĕнўсем тума ăнăçу сунас килет. Мĕн пурнăçлани сирĕншĕн нихăçан та чикĕ ан пултăр, пархатар уçлăхĕ малаллах илĕрттĕр.

Р. ИЛЛАРИОНОВА калаçнă.

Пурнăç чăнлăхĕ

Шăпа

(Вĕçĕ. Пуçл. иртнĕ номерте).

...Хĕр çулне те çитрĕ Анна. Качча кайма та вăхăт.

Усал çын пулмарĕ Иван. Килĕштерсе, шăкăлшăкăл пĕр чĕлхерен пурăнчĕç вĕсем. Ялта ятлă çынсем пулчĕç, ĕмĕрĕпех колхозра тăрăшса ĕçлерĕç. Икĕ хĕрпе виçĕ ывăл çуратса ўстерчĕç. Çăмăл пулмарĕ, паллах. Пурне те чăтса иртернĕ.

Утă çулма кайсан та улăхран ахаль таврăнман Анна. Хул хушшине чей курăкĕ татса хĕстеретчĕ. Вăрмантан та милĕксĕр таврăнман. Хăй вăхăтĕнче пуракĕ-пуракĕпе çырла, кăмпа татса таврăннă. Пус çумне пус хушса пурнăç тума тăрăшнă.

Ытармалла мар яштак хĕрĕсем çине пăхса савăнатчĕ Анна. Ывăлĕсем те пĕринчен тепри маттур, виççĕшĕ те салтака юрăхлă пулчĕç. Мĕн пултăр ĕнтĕ ашшĕпе амăшĕшĕн унран пысăк савăнăç, телей.

Урапа та пĕр йĕрпе çеç кусмасть, пурнăç та çапла. «Пĕрре кутне кăтартать, тепре – пуçне»,– теççĕ ваттисем.

Аслă хĕрĕ сарăмсăр çĕре кĕрсен чĕрине такам туртса кăларнăнах туйăнчĕ Аннана. Никама курас та, никампа калаçас та килмерĕ. Пур-ши амăшĕшĕн унран пысăк хуйхă? Ашшĕ-амăшне ачисене мар, ачисен тирпейлесе пытармалла ашшĕ-амăшне. Мĕнле чăтса ирттерчĕç-ши çак хуйхăна вĕсем, ăна пĕр Турă çеç пĕлет.

...Пурнăç пурнăçах. Вилнĕ çын хыççăн чĕрри каяймĕ. Шав малаллах талпăнатпăр.

...Иккĕмĕш хĕрĕ ял каччинех качча тухрĕ. Пĕр хĕрпе икĕ ывăл çуратса пачĕ.

Аслă ывăлĕ Николай та хăйне валли мăшăр тупрĕ. Вĕсем çине пăхсан чун савăнать. Килĕштерсе пурăнаççĕ. Уйрăлса тухрĕç, хăйсем валли йăва çавăрчĕç. Чĕвĕл чĕкеçсем пек икĕ хĕрпе пĕр ывăл çитĕнеççĕ вĕсен.

Иккĕмĕш ывăлĕн Валерийăн характерĕ ашшĕн пек çирĕпрех пулин те, çав тери йăваш та кăмăллă хĕрпе çемье çавăрчĕ. Икĕ патвар ывăл çуратса пачĕ арăмĕ. Вĕсем те уйрăлса тухнă, хăйсен кĕтесĕ.

...Мăшăр мăшăрах. Пурнăç тăршшĕпе мĕн чухлĕ савăнăç, мĕн чухлĕ хуйхă пĕрле пайланă. Иванăн кун-çулĕ вара кĕске пулчĕ. Тем пек сыватас тесе тăрăшрĕç пулин те чир вĕсенчен вăйлăрах пулчĕ, вăлах çĕнтерчĕ. Пурăнмалла та пурăнмаллачĕ аслашшĕн мăнукĕсемпе савăнса. Çук, упăшки вăхăтсăр уйрăлса кайрĕ, ĕмĕрлĕхех.

...Чăвашсен йăли çапла. Кĕçĕн ывăлĕн килне те ашшĕ-амăшне пăхса пурăнмалла. Аркадий вара амăшне пуринчен ытла савăнтарчĕ темелле-ши, тĕлĕнтерчĕ темеллеши – майра кин илсе килсе пачĕ. Малтанхи вăхăтра шăлкăм çапнă пекех пурăнчĕ Анна. Калаçни те юрăхлă пулаймасть, туни те килĕшўллĕ мар. Çынсен кинĕсем хунямисене юраймаççĕ, ку вара кинне юраймасть. Шалт аптăрарĕ Анна, майĕпен хăнăхрĕ.

Ытла та вăр-вар пулчĕ майра кин. Нимĕн те калаймăн. Упăшкинчен те пит хăрасах каймарĕ, хунямăшĕнчен те. Ял-йышран та вăтанаси пулмарĕ.

Кĕске вăхăтрах икĕ хутлă капмар çурт хăпартса лартрĕç. Икĕ хĕр çуратса пачĕ майра кин. Ачисем те вакрах, çуртне те тумалла. Çак вăхăтра кинĕн анчах мар, Аннан та вутри пек пурнăç пулчĕ.

...Çĕнĕ çурта пурăнма куçрĕç. Çĕнĕ пўрт ĕçкине те ял-йышпах турĕç. Çапах та Анна валли пĕр пўлĕм те тупăнмарĕ-ха çĕнĕ пўртре. Вăл хăйĕн кивĕ йывăç пўртĕнчех пурăнчĕ. «Хĕлле кĕрсен пĕчĕкеншĕн кăмака хутмăп, ун чухне куçарăпăр»,– тесе шухăшларĕ вăл. Ачасем вак, ватă çынна канлĕх пулмĕ терĕç-ши. Йывăç çуртрах хĕл каçрĕ Анна. Кайран ачисем те çитĕнчĕç, çапах кирпĕч çурта кĕрсе курайманрĕ вăл.

Аркадий куçĕнчен сахал мар чăр-чăр пăхрĕ вăл. «Анне, çаплах пĕчĕкен ан пурăн, куç-ха çĕнĕ пўрте»,– тесе каласса кĕтрĕ. Анчах та кĕтсе илеймерĕ.

Иккĕмĕш хĕрĕ те ĕмĕрлĕхех уйрăлса кайни уранах çапса хуçрĕ амăшне. Халĕ вăл вырăнпах выртать.

Кама кирлĕ-ши халĕ вăл? Çу кунĕнче камăнах вăхăт пултăр унпа калаçса ларма? Хушăран хирĕçле пурăнакан Раис килсе каять-ха кинĕ ĕçре чухне. Вырăнпа выртакан çынна çимелли çеç мар, калаçма та çын кирлĕ вĕт-çке.

Çакна эпир хамăр ватăлсан тин туйса илетпĕр. Аннесем пирĕнтен уйрăлса кайсан тин тавçăрса илетпĕр аннесене пулăшайманнине, кўрентернисене. Ун чухне эпир тем пек каçару ыйтăттăмăр, анчах аннесем çук. Аннесемшĕн çўл тўперен çăлтăр та татăттăмăр, çĕр тĕпне те анса хăпарăттăмăр, анчах вăхăчĕ иртсе кайнă. Пурăннă чух аннесем пирĕнтен нимĕн те ыйтмаççĕ, хăйсем тем те туса пама хатĕр. Апат çиме ларсан аннесене çăкăр чĕлли тыттарасчĕ. Унран пахи вĕсемшĕн нимĕн те çук. Пурăннă чух эпир çакна тума ўркенетпĕр е пирĕн ăна валли вăхăт çук...

...Тепре хĕвел тухнине мар, хĕвел аннине те кураймарĕ Анна аппа.

М. ШĂПЧĂК.

Шухăш

Чăвашра е Мускавра?

Раççей – анлă çĕр-шыв: пысăк уй-хирсем, çарансем, юхан шывсем, вăрмансем... Унăн кашни кĕтесĕнче уракла, хăйне май, сăлтавĕ – çут çанталăкра, расна халăхра. Юлашки тĕслĕхре – çĕр ытла наци. Чи йышлисем: вырăссем, тутарсем, чăвашсем, пушкăртсем. Кашни пурнăç шайĕпе, культура енĕпе пĕр-пĕринчен уйрăлса тăрать. Çакна шута илсе ыйту çуралчĕ: аван пурăнма ăçта лайăхрах? Мускавра е Чăвашра?

Паянхи куна ĕç укçи, пуриншĕн те паллă ĕнтĕ, пурăнмалли пĕртен-пĕр çăл куç. Унсăр никам та пурăнаймĕ. Анчах та Чăвашра уйăхне вăтамран 6–8 пин тенкĕ çеç илеççĕ. Ку шайра вĕрентекенсем те, медицина ĕçченĕсем те, дворниксем те, шоферсем те тата ыттисем те. Сăлтавĕ – çĕр айĕнчи пурлăх çуккинче. Кўршĕри тутарсемех акă пирĕнпе танлаштарсан çителĕклĕрех пурăнаççĕ...

Мускав тăрăхне тĕслĕх вырăнне илсен тĕлĕнмеллипех тĕлĕнетĕн. Унта пурнăç пачах та урăх шайра пырать-çкеха. Тĕп хула çывăхне çитсенех кунта халăх «выççах вилме пуçламанни» палăрать – çул çинче «хамăрăн» машинăсене кураймастăн та, ăнсăртран çеç пĕрре-иккĕ иртсе каяççĕ. Хула çулĕсем çинче транспорт валли пĕр пушă вырăн та тупаймастăн, пур çĕрте те «пробка».

Уйăхри тупăш. Пĕр уйăх ĕçлени сахалтан та 20 пин тенкĕ тупăш парать. Ку вăл чи сахалли. Ахаль кăна лавккари сутуçă 30 пин тенкĕрен кая мар илет. Учительсем вара 30 ытла. Шоферсем 50-ран ытла та илеççĕ. Анчах та пурăнмалли вырăн тупмалла (хула хĕрринчерехре чи йўнни – пĕр уйăха 15 пин тенкĕрен пуçланать), унсăр пуçне апат-çимĕç илмелле, тумланмалла... Чăвашран ĕçлеме каякана лайăхрах тупăш параканни вăл стройка: 20 пин тенкĕрен пуçласа 80 таранах илме пулать. Пачах ним илмесĕр килекенсем те чылай.

Апат-çимĕç. Пĕр хура çăкăр чăваш ялĕнче вăтамран 15 тенкĕ тăрать, батон – 17. Мускавра чи йўнĕ çăкăр 14 тенкĕрен пуçланать, батонĕ те çав хаках. Тутлăраххисем вара 30 тенкĕ майлă. Бензин та ăçта йўнĕрех, ăçта хаклăрах.

Пурăнас тесен кирек ăçта та пурăнма пулать пулĕ: Европăра та, Америкăра та, Австралире те, хăть Антарктидăра та. Анчах тăван енрен, Тăван çĕр-шывран пахине ниçта та тупаймастăн. Çавăнта та пурăнмалли условисем начар пулсан, çемьене ытлă-ситлĕ тăрантараймасан таçти çитмĕл те çичĕ уй урлă та, çитмĕл те çичĕ юхан шыв урлă та кайма тивĕ. Чăвашран чылай вăй питти арçын тăван чикĕ урлă каçса ют çĕре шăпах çемьене выçă усрас мар тесе е хăй чухăн ретĕнче пулас мар шутпа ĕçлеме каять. «Шабашкăна» мĕншĕн тухса çўренин хуравĕн пĕр пайĕ çакăнта.

Алексей ИВАНОВ,
ЧПУн журналистика факультечĕн студенчĕ.

Кил тата хушма хуçалăх

Кĕске çӳç пирки

– Çӳç çирĕплĕхĕ алюминипе танлашать.
– Çӳç талăксерен вăтамран 0,4 миллиметр ӳсет.
– Çитĕннĕ çыннăн кунсерен 200 çӳç пĕрчине яхăн тăкăнни йĕркеллĕ пулăм шутланать.

Ĕçне туллин хакларĕç

Авăн уйăхĕн 9-мĕшĕнче Чăваш Республикин Ял хуçалăх министерствипе вырăнти хăйтытăмлăх вырăнĕсен ...

Авăн уйăхĕн 9-мĕшĕнче Чăваш Республикин Ял хуçалăх министерствипе выльăхсен ăратлăхĕпе ĕçлекен «Чувашское» уçă акционерлă общество ăратлă выльăхсемпе ĕçлекен Карачурапа пĕрлешӳре ăратлă выльăхсен куравне ирттерчĕç. Унта активлă хутшăнса Муркашсен делегацийĕ 19 медаль çĕнсе илме пултарчĕ. Çатракасси ял тăрăхне кĕрекен Ятманта пурăнакан Татьяна Викторовна Малова курав вĕçĕнче çĕнтерӳçĕсене чысланă вăхăтра сцена çине ултă хутчен тухрĕ: тăваттăшĕнче ылтăн медальшĕн, иккĕшĕнче – кĕмĕлшĕн.

– Паянхи йывăр вăхăтра та пĕрлешӳллĕ хуçалăхсемпе пĕрлех килти хушма хуçалăха аталантаракансем те ăратлăхпа ĕçлес çула суйлани савăнтарать. Ăратлăхпа ĕçleme тăрăшнине ырлатăп кăна. Эпир çакна тума пултарни ял çыннисем ырă малашлăха шанса пурăнни пирки калать, – терĕ 1-мĕш вырăна тухнă илемлĕ кролика алăран вĕçертмесĕр Т. Малова.

Ăратлăх пĕрлешĕвĕн территорийĕнчи тирпейлĕ вырăнта йĕркеленĕ пĕчĕк пӳлĕмсенче-картасенче вырăн тупнă ăратлă ĕнесем, тынашкасем, лашасем, понисем, сысна амисемпе çурисем, канлĕ выртакан сысна аçисем, сурăхсемпе качакасем, пыл хурчĕсемпе хурсем, фазансемпе кăрккасем хушшинче Татьяна Викторовнăн килти хушма хуçалăхĕнчи илемлĕ кроликĕсем, цесарккисем, мускус кăвакалĕсемпе декоративлă чăххисем, путенисем иртен-çӳренсене кашниех хăйсен тĕлĕнче тытса чарчĕç. Вĕсен хуçи вара пур ăратă пирки те каласа тата вĕсенчен мĕнле, мĕн чухлĕ продукци туса илме май пуррине, аталану çулĕсене шăкăл-шăкăл каласа ăнлантарса панĕ, хăйĕнне çыхăну тытма йыхравларĕ.

Анатолий БЕЛОВ.

Пултаруллă ентешсем

Сăн ӳкерчĕкре: Татьяна Викторовна Малова ывăлĕпе ЧР ял хуçалăх министрĕн çумĕнчен Л. Г. Николаевран черетлĕ диплом илнĕ хыççăн.

Автор сăн ӳкерчĕкĕ.

Усăллă çимĕç

Сырлан

Юлашки вăхăтра ăна чылайăшĕ ӳстерме тăрăшать. Çак ӳсен-тăранăн пĕрпĕрин çумне çыпăçнă сап-сарă çырлисем туратсене сырса илнĕ. Çавăнпа та ăна сырлан теççĕ. Сырлан вĕтлĕх пек, хăш чухне вăрăм йывăç пек туратланса ӳсет. Турачĕсем çинче тирекен йĕпсем пур. Вăл улма-çырла йывăçĕсенчен уйрăлса тăрать. Унăн ама чечеклĕ йывăç пулать тата аçа чечекли. Çимĕç вара ама йывăç çинче кăна ӳсет. Вĕсене шăркалантарма кашни 8 – 10 ама йывăç çывăхне пĕр аçа йывăç лартмалла. Сирĕн пахчара ӳссе çитнĕ 1 – 2 ама йывăç çеç ӳсет пулсан çуркунне вĕсен турачĕ çине аçа йывăç турачĕсем касса сыпăр. Сырлан чечекĕсем çилпе шăркаланаççĕ. Ӳссе çитнĕ кашни йывăçран 6 – 8 килограмм чухлĕ е ытларах та çырла пухса илме пулать.

Пиçсе çитнĕ çырла питĕ çемçе, татнă чухне вара çурăлса юхать. Çавăнпа та сад ăстисем вĕсене пирвайхи тăм ӳкнĕ хыççăн кăшт хытсан татаççĕ.

Сырланран тĕрлĕ апат-çимĕç хатĕрлеççĕ. Килте унран кĕсел, сĕткен, повидло, джем, сироп хатĕрлеме пулать. Шăнтнă çырлана хĕл каçипех упрама пулать, ун пек чухне унăн тутлăхлă пахалăхĕ пачах та чакмасть.

Унта А, С тата ытти витаминсем чылай. Медицинăра сырлан çырлипе, вăрлăхĕпе юн тымарĕн, пыршă шыççин тата ытти чылай чир-чĕре сиплеççĕ, вăрлăхран хатĕрленĕ çупа ӳт-тир пиçсен тата тăм тивсен сипленĕ чухне усă кураççĕ.

Çак культура хăйăрлă кăпăш тăпраллă вырăнта аван ӳсет, айлăм тата нӳрĕк вырăна вара кăмăлламасть.

Çĕнĕ сăвă

Мăкăнь чечек

А. Варна артисткăна халаллатăп

Сцена çине эс тухсан
Шур акăш пек ырăнан.
Шăнкăр-шăнкăр сассупа
Халăха савăнтаран.

Мăкăнь чечек сан сăну,
Илĕртсе тăрать куллу.
Яштак хурăн сан пĕвӳ,
Шăнкăртатать шӳлкемӳ.

Чĕвĕл чĕкеç чĕлхипе,
Шăпчăк кайăк сассипе
Юрларăн эс ачаран,
Мĕн артиста çитиччен.

Артист ĕçĕ çăмăл мар,
Кулянма та кирлĕ мар.
Шанса хăв хастарлăхна
Ĕмĕр юрла савăнса.

Р. СОЛОВЬЕВА.
Çатракасси ялĕ.

Сăмах – сывлăх хуралçине

Илемлĕх пиркиех калаçар-ха

(Малалли. Пуçл. иртнĕ номерте).

Паянхи калаçăва ваттисен сăмахĕнчен пуçлам. «Темĕнле тунсăх пуссан та кулма ан пăрах, мĕншĕн тесен сан кулluna юратакан та пулĕ», – тенĕ ырăнхи куна шанса пурăннă пĕр ăсчах. Сăн-питрен йăл кулă ан кайтăр тесен – вăл пирĕн илемлĕх палли – кун йĕркине çирĕп пăхăнса пымалла. Иртнĕ кăларăмра эпир сирĕнпе биоритмсене палăртасси пирки калаçнăччĕ.

Илемлĕ пулассин иккĕмĕш утăмĕ – çывăрма вăхăт тупасси. Пирĕнтен кашнийĕнех талăкра 8 сехетрен кая мар çывăрмалла. Медицинăра, паллах, этем 6 сехетре туллин çывăрса тăни пирки тата 10 сехет çывăрсан та канса çитерейменни çинчен çырса кăтартнă тĕслĕхсем пур. Манса ан кайăр, 8–9 сехет вăл – вăтам кăтарту. Пирĕнтен чылайăшĕ сахалрах çывăрас та ытларах усăллă ĕçсем тăвас тесе çывăрмалли вăхăта кану кунĕсене хăварaççĕ-куçараççĕ. Тĕпчевсем вара çакна çирĕплетеççĕ. Кану кунĕсенче эпир талăкĕпе çывăрсан та организмăн хӳтĕлев вăйĕсене туллин тавăрма пултараймастпăр. Ыйхă çителĕксĕрри иммунитета хавшатать, пит сăнне япăхтарать, кĕлетке йывăрăшне хушать. Ыйхă вăхăтĕнче гормон ылмашăвĕ пулса иртет. Çакна шута илсен каçхи ыйхă – йăрăс пӳллĕ пулассин тĕп элеменчĕ. Ансатрах каласан – çывăрса тăранман çын организмĕ хăйне кирлĕ энергие апат-çимĕç калорилĕхне ӳстернипе саплаштарма тăрăшать. Ытлашши калорисем вара паян е ыран кĕлетке йывăрăшне ӳстереççĕ.

Илемлĕхĕн виççĕмĕш утăмĕ – физкультура активлăхĕ. Медицина нормипе çирĕп сывлăх валли талăксерен пĕр сехет физкультура активлăхĕ кирлĕ. Çак активлăх шутне çуран утни, тĕрлĕ упражненисем туни, кил-çурт пуçтарни кĕреççĕ. Йăрăс пӳллĕ пулма, апатланура хăш-пĕр çăмăллăхсем тума вара талăксерен виçĕ сехет тĕллевлĕ физкультура упражненийĕсем туни вырăнлă. Пĕр харăс 3 сехет уйăрма кансĕр пулсан çак вăхăта ултă хутчен çуршар сехет интенсивлă физкультура тунипе те ылмаштарма пулать. Çав упражненисем кĕлеткене йăрăс тытма, илемлĕ пулма пулăшаççĕ те.

Çуран чупни, велосипедпа ярăнни, шывра ишни, çуран утни, аэробикăна çӳрени – ытлашши çусене естественлă çунтармалли мелсем.

Тăваттăмĕш утăм – кăнтăрла канни.

Кирек епле ĕçре те кану вăхăчĕсем пулаççĕ. Хăвăра илемлĕ туяс тесен вăхăтран вăхăта «ĕçрен пăрăнмалла», стрессран хăтăлмалла. Кĕске канусем ĕçлеслĕхе ӳстереççĕ çеç. Çавăнпа та тĕп ĕç вăхăтĕнче пачах урăххипе «аппаланса илессине» те кун йĕркине кĕртĕр. Офисра ĕçлекенсене, тĕслĕхрен, компьютер патĕнчен уйрăлса пĕр вăхăт усă сывлăшра уçăлса çӳрени вырăнлăрах та.

Кану кунĕсенче те канăва килти ĕçсемпе çеç («çăварлăхласа») ан лартăр. Килтисемпе канашласа унта е кунта тухса çӳрессине йăлана кĕртĕр.

Пиллĕкмĕш утăм – рационаллă апатлану. Нумай хĕрарăм диета тытать. Анчах ку çул тĕрĕс мар стратеги. Тĕрĕс апатланни, харпăр хăйне ытлашши калорисемпе «тиесе лартманни» – рационаллă апатланăвăн тĕп никĕсĕ. Пирĕн организма белоксем те, çусем те, углеводсемпе витаминсем те, минераллă веществосем те çителĕклĕ кирлĕ. Сывă çыннăн хырăм выççине пĕлсех тăмалла. Кунта сывă апатланăвăн тĕп принципĕсем çинче чарăнса тăрас килет.

1. Апат çителĕклĕ пултăр, анчах нумай мар.
2. Рационра белок çителĕклĕ пулни авăн. Çакна валли пĕр порци аш е пулă тата 2–3 порци сĕт продукчĕ кирлĕ.
3. Кунне 5–6 чĕрĕ пахча çимĕç çимелле.
4. Полуфабрикатсене апатланура эрнере 3 хутчен усă курма юрать.
5. Газировкăсем ан ĕçĕр.
6. Шарителнĕ апата эрнере 2–3 порци çиме юрать.
7. Алкоголь ĕçессине контроллемелле.
8. Апатланассине кану вăхăтне çавăрмалла мар.

Тулăх апатлану, çителĕклĕ ыйхă, лайăх нерва системи – телейлĕ пурнăç никĕсĕ.

(Малалли пулать).

Л. ИВАНОВА,
врач-психотерапевт.

Ыран – Вăрман хуçалăхĕнче ĕçлекенсен кунĕ

«Вăрманта – эпĕ килте»

«Вăрман вăл – халăх пуянлăхĕ. Пĕрлехи пуянлăха вара упрама пĕлесчĕ», – пуçларĕ чей чашăкне умнерех шутарса вăрман хуçалăхĕн ветеранĕ Семен Николаевич Николаев.

1931 çулхи çĕртме уйăхĕн 18-мĕшĕнче Çатракасси ял тăрăхĕнчи Торинкасси ялĕнче çуралнă арçыннăн пĕтĕм ĕмĕрĕ вăрманпа çыхăннă. Унăн ашшĕ – пĕрремĕш тĕнче вăрçин участникĕ – мирлĕ вăхăтра ĕмĕрĕпех вăрман хуçалăхĕнче вăй хунă. Иванпа Çумккана та ачаранах вăрмана юратма хăнăхтарса ӳстернĕ. Пиччĕшĕ хăйĕн ĕç ĕмĕрне вăрманпа çыхăнтарман пулсан та Çумкка хăйĕн пурнăçне вăрмансăр курайман. Çамрăкла районти çыхăну уйрăмĕнче ĕçленĕскер Совет çарĕнче службăра пулса таврăнсан ашшĕн ĕçне хăй аллине илсе 40 çул Муркаш районĕнчи вăрман хуçалăхне панă. Семен Николаевич паян: «Вăрманта – эпĕ килте», – тени ватă вăрманçăна тӳрремĕнех пырса тивет. Мĕншĕн тесен 1948 çулта ашшĕпе амăшĕ Çĕньял Хуракасси патĕнчи вăрмана тухса килçурт çавăрсан вĕсен малаллахи пурнăçĕ йăлтах вăрманта иртнĕ.

Ыран – Вăрман хуçалăхĕнче ĕçлекенсен кунĕ. Мĕнле шухăш-кăмăлпа кĕтсе илет-ха хăйсен профессиллĕ уявне вăрман ĕçĕн ветеранĕ?

– Вăрманçă пурнăçлакан ĕç районшăн та, республикăшăн та, Раççейшĕн те пысăк пĕлтерĕшлĕ. Хамăра шаннă ĕçе эпир ответлăха туйса пурнăçланă. Ĕçĕмĕре вăрман Кодексĕпе килĕшӳллĕн йĕркелесе пынă, вăрманпа усă куракансем саккунсене пăхăнса тăнине тĕплĕн тĕрĕсленĕ. Хамăра йĕрке хуралçисем, пушар хуралĕнче вăй хуракансем, массăллă информаци хатĕрĕсенче ĕçлекенсем пулăшнăран вăрманти йĕркелĕхе тивĕçлĕ шайра тытма май пулнă. Ку вăл малашне те çаплах пуласси пирки эпĕ иккĕленместĕп, – терĕ калаçма юратакан арçын пĕрле ĕçленисене тата паян та вăрман аталанăвĕшĕн тимлекенсене уявпа саламланă май.

Вăрман хуçалăхĕнчи тĕрлĕ ответлă ĕççенче вăй хунă ентешĕмĕр тăрăшнипе 40 çул хушшинче Элĕк районĕнчи Шĕмшеш ялĕнчен Шупашкар районĕнчи Янăша çити 84,4 гектар çинче йывăç лартса хăварнă. Паян çав йывăççем çине пăхсан çĕлĕк хăвăнса ӳкет. Тăватă çул каялла Малиновка тата Ильинка лесничествисем пĕрлешсе пысăкланнă хыççăн çĕнĕ лесничество халĕ 10316 гектар çинчи вăрмансене пĕрлештерет. Хамăр калаçăва килти хушма хуçалăх çине пăрса ярсан Семен Николаевич ман ума вăрманçă пек мар, пысăк опытлă кăмпаçă пек тухса тăчĕ. Унăн сĕнĕвĕсем кăмпаçăсемшĕн усăллă пуласса шанса пичетлетпĕр.

Кăмпа татасси питĕ явапллă ĕç. Ăна малтанах тăварлă шыва ярса лартмалла, унта кăмпари хуртсем тухаççĕ. Хыççăн 3–4 хутчен çуса тăкмалла. Кăмпасем 4 категорие пайланаççĕ: 1-мĕшсем – шурă кăмпа (вĕсем пирĕн тăрăхра питĕ сахал); 2-мĕшсем – хурăн кăмпи, ăвăс кăмпи; 3-мĕшсем – хыр кăмпи, майра кăмпи, хĕрлĕ кăрăç т. ыт. те; 4-мĕшсем – така кăмпи. Пĕррехинче 12,7 кг таякан така кăмпи тупни паян та асра.

1-мĕш канаш

Хыр кăмпине, шĕшкĕ айĕнче ӳсекен кăмпана тасатаççĕ, анчах çумаççĕ. Вĕсене каткана хурса тăвар сапаççĕ. Пирпе витсе хытă пусăрăнтараççĕ. Пусăрăнтарнă хыççăнхи сĕткенĕн кăмпасене витмелле.

2-мĕш канаш

Хыр кăмписене, ут тутисене, кăрăççене, хурăн айсене, майра кăмпине малтан пĕçермесĕрех сивĕлле тăварлама пулать. 1–2 кун шывра тытмалла. Шывне кăшт тăвар хушмалла (1л шыв пуçне 10 г тăвар, 2 г лимон кислоти). Кайран вĕсене тĕпне тăвар сарнă пичкене ретĕнретĕн хумалла. Шĕлепкине аялалла туса 6 см хулăнăш хунă кашни рете тăвар сапмалла. Тулнă шăнăçа пирпе витмелле те пусăрăнтармалла.

3-мĕш канаш

Кастрюле 0,5 л шыв ярсан (1 кг кăмпа валли) тăвар хушмалла та вĕрилентерме лартмалла. Вĕрекен шыва кăмпа ямалла. 15–25 минут вĕретмелле. Пиçнĕ кăмпасене банкăсене куçарсан вĕсене кăмпа шывĕпе тултармалла. Кун пек чухне 1 кг пĕçернĕ кăмпа валли 2 апат кашăкĕ тăвар, 1 лавр çулçи, 3 шт. пăрăç, 3 шт. гвоздика, 5 г укроп, 2 хура хурлăхан çулçи кирлĕ.

А. БЕЛОВ
калаçнă.

Патшалăх пулăшăвĕ

Врачсене – пĕрер миллион

Яллă вырăнсенче ĕçлес текен çамрăк врачсене пĕрер миллион тенкĕ памалла. Кун пирки РФ премьер-министрĕ В. Путин пĕлтернĕ.

Путин сăмахĕ тăрăх çак укçана тивĕçме çамрăк врачăн пĕр услови çеç йышăнмалла – ялти больницăра 5 çултан сахал мар ĕçлемелле. Тивĕçнĕ укçа-тенкĕне вара медицина ĕçченĕсем пурăнмалли çурт-йĕр условийĕсене лайăхлатма е йăлари ыйтусене татса пама усă курма пултараççĕ.

Малтанласа палăртнă тăрăх ялти врачсене пулăшу кўрекен программăна 2012 çулхи январĕнче пурнăçа кĕртме пуçласшăн. Хальлĕхе программа миçе çуллăха тăсăлассине пĕлтермен, вăл пĕр çул хыççăн паллă пулассине калаççĕ.

Хамăр инф.

Çынлăха çухатнă

Вĕренĕн вĕçĕ пурах

Сентябрĕн 14-мĕшĕнче Чăваш Республикин Аслă сучĕ присяжнăй заседательсен коллегийĕн айăплав йышăнăвĕпе никĕслесе Шурчара пурăнакан пĕр çамрăк тĕлĕшпе приговор кăларчĕ.

Сентябрĕн 8-мĕшĕнче присяжнăй заседательсен коллегийĕ çак çамрăк тĕрлĕ йышши преступленисем тунине çирĕплетнине йышăннă. Хĕллехи каçсенче Муркаш урамĕсенче хĕрарăмсене хăратса вĕсен сумкисене вăрланине хаçатра маларах пĕлтернĕччĕ. Çак ĕçсене шăпах Шурча каччи пурнăçланă та.

Муркашра хăй хыççăн йĕр хăварнăскер Шупашкарта татах та тискертерех ĕç тунă. Февралĕн 8-мĕшĕнче вăл тĕп хулари обществăлла мунча патне каякан çуран çўремелли çул çинче пĕр кинемее питĕнчен, мăйĕнчен тата кăкăр тавраşĕнчен 10 хутчен çĕçĕпе тирет. Ватă хĕрарăм вырăнтах вилсе каять. Çынлăха çухатнă каччă вара кинемейĕн япалисене тата 700 тенкĕ укçине вăрласа тарать.

Тепĕр тăватă кунран Ярапайкассинче пурăнакан ватă арçынна леш тĕнчене ăсатать. Малтан çапса-тапса пĕтерет, хыççăн мăйĕнчен кĕпе-йĕм çакмалли вĕренпе пăвса вĕлерет. Килтен 400 тенкĕ тата пĕр кĕленче эрех илсе тухса каять.

Çапла вара присяжнăйсен йышăнăвне шута хурса суд Шурча каччине пĕтĕмĕшле 20 çуллăх çирĕп режимлă юсав колонине ярса ирĕкрен хăтарма, икĕ çуллăх ирĕке чакарма йышăнать.

Пичете ЧР прокуратурин пресс-службин материалĕ тăрăх хатĕрленĕ.

Полици хроникинчен

Алăра çĕçĕ

Урлă-пирлĕ сăмах тухсанах алла çĕçĕ тытма хăтланаççĕ, тимĕр тăсăлма тата хирĕçÿ ытла шала кĕме пултарасса та тĕшмĕртмеççĕ-ши хирĕçекенсем?

Акă Тивĕш ялĕнчи пĕр арçын арăмĕпе харкашаканскер ним шутласа тăмасăр алла çĕçĕ тытать, хĕрарăм аллине касать. Çапла вара суранланнăскерĕн медицина ĕçченĕсем патне пулăшу ыйтма кайма тивет. Халĕ вара ку синкер ĕç тĕлĕшпе йĕрке хуралçисем тимлеççĕ, РФ УК 116 статйин 1 пайĕпе уголовлă ĕç пуçарас ыйту тăрать.

Капла та пулать

Муркаш салинчи 13 номерлĕ аптекăра ирех пĕр хирĕçÿ пулса иртет. Ответлă ĕçчен-хĕрарăм аптека çуртĕнчи тепĕр хĕрарăмпа темĕнле сăлтава пула кăмăлсăр пулать. Ответли хăйне пысăкрах çын пек туйса-ши теприне икĕ хутчен çапать тата тапать. Çакăн пек хăтлану РФ УК 116 статйин 1 пайĕпе йĕркене пăсни пулать.

«Мак» операци ăнăçлă ĕçлет

«Мак» операцие ирттерекенсем пур çĕре те çитсе тĕрĕслев ирттерме тăрăшаççĕ, черетлĕ тĕрĕслевре полици ĕçченĕсем Мăн Сĕнтĕр салинче пулнă. Вĕсем парк патĕнче хăйсене иккĕлентерекен çынна асăрханă. Çамрăк арçын хăйĕнпе пĕрле мăкăнь евĕр ўсен-тăран илнĕ. Полици ĕçченĕсем туртса илнĕ япалана тĕпчев ирттерме тивĕçлĕ çĕре ăсатнă.

Çавăн пекех çак операцие ирттерекен ĕçченсем Нискасси ялĕнчи обществăлла транспорт чарăнăвĕнче Çĕнĕ Шупашкарта пурăнакан тепĕр çамрăк çынна тытса чараççĕ. Ун çумĕнче та çавăн йышши ўсен-тăран пулнă, ăна та экспертизăна ăсатнă.

Пичете районти шалти ĕçсен пайĕн материалĕсем тăрăх хатĕрленĕ.

Çамрăксене пĕлме

Пултаруллисене стипенди кĕтет

Чăваш Республикин Президенчĕн йышăнăвĕпе килĕшўллĕн пултарулăхпа уйрăмах палăрса тăракан çамрăксемпе студентсене – 14 çул тултарнисенчен пуçласа 30 çулчченхисене – ятарлă стипенди парса чысласси ырă йăлара.

Çак стипендие илес текенсем хушшинче вĕренўре ăнăçлă ĕлкĕрсе пыракансем, бизнес-проект хатĕрлессипе, наука, пултарулăх, производство, ертсе пырас ĕç енĕпе çитĕнў тăвакансем пулма пултараççĕ.

Пирĕн район та хастар çамрăксемсĕр мар. Çавăнпа та октябрĕн 1-мĕшĕччен пур предприятисемпе организацисен, учрежденисен тата тĕрлĕ органсен хăйсен коллективĕсенчен президент стипендине тивĕçме пултаракан çамрăксен кандидатурăсене тăратма май пур. Çакна валли ятарлă документсем хатĕрлемелле. Кун пирки тĕплĕнрех район администрацийĕн вĕрентў, çамрăксен политики тата физкультурăпа спорт пайĕнче пĕлме пултаратăр.

Н. НИКОЛАЕВА.

для пайщиков *предъявителю объявления +1% по сбережениям*

СБЕРЕЖЕНИЯ

• новые выгодные условия (частичное снятие, пополнение сбережений)
• пенсионерам - льготы

ЗАЙМЫ ЛЬГОТНЫЕ

• на покупку КРС - до 30 000 рублей
• на обучение - до 15 000 рублей
• на покупку и строительство жилья под материнский капитал
• срок пользования займом на покупку а\м увеличен до трех лет

КРЕДИТНЫЙ ПОТРЕБИТЕЛЬСКИЙ КООПЕРАТИВ “СОДРУЖЕСТВО”
Отделение № 3, с.Моргауши
ул.50 лет Октября, д.23, 2 этаж
www.kpksodrugestvo.ru
62-6-86
8-919-673-42-19

Срочно продаю жилой бревенчатый дом с газовым отоплением и хозяйственными постройками, плодоносящий сад 40 соток в д. Мемеккасы Моргаушского района. Цена договорная. Тел.: 8-905-027-70-87. 1-2.

КУПЛЮ ПУХ, ПЕРО
новые и старые, мешаные перины и подушки с выездом на дом.
Куриное не предлагать.
Тел.: 8-962-561-81-15. Иван.

БЕТОН, РАСТВОР любых марок.
Тел.: 38-87-78, 8-927-66-88-778.
Песок, ОПГС (гравмасса), щебень.
Тел.: 38-84-40, 8-927-66-88-440.
Доставка миксерами, самосвалами. 33-50.

В Москву и Московскую обл. требуются: фасовщицы-упаковщицы,грузчики (кондитерские фабрики, молочное производство, снековая продукция, мясокомбинаты, склады).
Питание, проживание предоставляются.
Вахта 15/15, 20/20, 30/15, 30/30, 60/30.
З/п от 25000 руб. (сдельная).
Тел.: 8(8352)23-22-22. 2-5.

ЗАКУПАЕМ ОПТОМ МОЛОКО
ОТ 500 КГ.
ТЕЛ.: 8-927-844-99-19.

* * *

Администрация Моргаушского района сообщает о наличии свободного земельного участка, распределяемого на праве аренды из категории «земли населенных пунктов» с кадастровым номером 21:17:080401:252, местоположение: Чувашская Республика, Моргаушский район, Юнгинское сельское поселение, с.Юнга, для строительства сарая, площадью 75 кв.м.;

Заявки принимаются в течение месяца с даты опубликования объявления по адресу: 429530, село Моргауши, улица Мира, дом 6 (здание администрации), кабинеты № 312 и 317, с 8-00 час. до 17-00 час. ежедневно, кроме выходных дней. Телефон для справок: 62-2-66.

Прогноз погоды

	суббота 17 сентября				воскресенье 18 сентября				понедельник 19 сентября				вторник 20 сентября			
Местное время	04:00	10:00	16:00	22:00	04:00	10:00	16:00	22:00	04:00	10:00	16:00	22:00	04:00	10:00	16:00	22:00
Облачность %																
Осадки мм																
Температура °С	+9	+12	+15	+11	+9	+11	+13	+11	+8	+11	+13	+9	+7	+9	+11	+8
Давление мм	741	741	741	741	741	742	744	746	747	749	749	750	750	750	749	749
Влажность %	91	75	56	86	92	91	69	82	89	81	57	87	93	86	61	79
Ветер	З	Ю-З	З	Ю-З	З	З	С-З	С-З	С	С-З	С	С-З	С-З	С-З	С-З	С-З
м/сек	2	5	3	2	1	4	4	3	1	2	4	2	2	4	4	2
Солнце восход/заход		06:27	19:07			06:29	19:04			06:31	19:01			06:33	18:59	
Луна восход/заход		20:10	12:17			20:44	13:23			21:28	14:22			22:24	15:12	
фаза																

Пĕлтерўсем. Объявления

Продаем: доски 25-50 мм (обрезные, необрезные), брус любого сечения, жерди, подтоварник. Изготовим на заказ: срубы, беседки любого размера. Цена договорная, доставка по району бесплатно.
Тел.: 8-927-667-28-32, 8-919-679-18-11. 5-5.

Продаю: гравмассу, щебень, песок, керамзит, бетон, торф, чернозем. С доставкой. Скидки.
Тел.: 8-927-668-70-15. 3-13.

Продаем: доски 25-50 мм (обрезные, необрезные), брус любого сечения, жерди, подтоварник. Изготовим на заказ: срубы, беседки любого размера. Цена договорная, доставка по району бесплатно.
Тел.: 8-927-667-28-32, 8-919-656-13-84. 3-9.

ОКОННЫЕ СИСТЕМЫ ENWIN
ОКНА от 10500 рублей под ключ.
Замер. Доставка бесплатно.
Тел.: 37-55-39, 8-927-667-55-39.

Виççĕ пăрулана хура тĕслĕ ĕне сутатпăр.
Тел.: 60-0-34.

* * *

Покупаю корову, бычка, телку в живом виде.
Тел.: 8-905-029-61-39. 1-5.

* * *

Куплю корову, бычка, телку, овец.
Тел.: 8-905-342-39-43. 8-10.

* * *

Продаем комбикорма, зерно. Тел.: 89278435240. 4-5.

* * *

Ремонт бытовых холодильников на дому. Гарантия, качество. Тел.: 8-905-199-83-87, 62-0-45. 3-5.

* * *

Продаем: доски 25-50 мм (обрезные, необрезные), брус любого сечения, жерди, подтоварник.
Тел.: 8-906-131-32-75, 8-927-859-91-55. 5-5.

* * *

Продаем пропаренные керамзитобетонные блоки, цемент, песок речной, гравмассу, керамзит.
Тел.: 8-905-340-07-78. 2-5.

* * *

Продаем: доски 25-50 мм (обрезные, необрезные), брус, цемент, шифер, профнастил (крашеный, оцинкованный). Обращаться: «Рука мастера», с. Моргауши и д. Калайкасы. Тел.: 8-903-346-40-58. 4-5.

* * *

Срочно куплю дом на материнский капитал.
Тел.: 8-917-067-11-49.

* * *

Ĕне, вăкăр, тына, пăру, сурăх туянатăп.
Тел.: 8-905-343-60-63. 4-8.

* * *

Продаю песок, гравмассу, бой кирпича, керамзитоблоки, с доставкой. Услуги экскаватора.
Тел.: 67-66-95, 8-905-347-99-15. 3-5.

* * *

Ĕне, вăкăр, тына, пăру, сурăхсем туянатпăр.
Тел.: 8-903-063-07-57. 3-5.

* * *

Хаклă хакпа вăкăр, тына, ĕне чĕрĕ виçепе тата ашпа туянатăп. Тел.: 8-905-343-46-23. 1-5.

* * *

Продаю для трактора БДТ-3 культиватор пропашной (навесной), сцепка борон. Тел.: 8-927-999-39-00.

* * *

Продается деревянный жилой дом с приусадебным хозяйством 40 соток. Продается деревянный дом на самовывоз в д. Кашмаши. Тел.: 8-961-340-81-47.

* * *

Продаю дойных коз и козлят.
Тел.: 8-905-027-97-19.

* * *

Открылся офис Страхового дома ВСК (Всероссийская страховая компания) с предоставлением страхования автотранспорта, имущества, здоровья, жизни, ипотеки, животных по адресу: с.Моргауши, ул.Мира, д.6 (здание ПОЧТЫ, вход со стороны здания суда). Узнай стоимость своего полиса ОСАГО по телефону: 8-902-661-29-66 (круглосуточно).

* * *

Требуются рабочие для сборки корпусной мебели в «Декор-мебель». Тел.: 62-6-60, 8-905-343-08-10. 1-2.

* * *

Организации требуются швеи.
Тел.: 8(83541)62-5-44. 1-2.

Муркаш райпо коллективĕ кунта нумай çул хушши закройщицăра ĕçлекен Ф.А. Григорьевăн юратнă

МĂШĂРĔ

вăхăтсăр вилсе кайнă пирки унăн тăванĕсемпе тата çывăх çыннисемпе пĕрле пĕтĕм чун-чĕререн тарăннăн хурланнине пĕлтерет.

«Сывлăх» физкультурăпа спорт комплексĕн коллективĕ кунта ĕçлекен Л. Ефремовăн тăванĕ

Степан Фронтасьевич НИКИТИН

сарăмсăр вилсе кайнă пирки унăн çемйипе тата тăванĕсемпе пĕрле тарăннăн чĕререн хурланни çинчен пĕлтерет.

Коллектив ОАО «Птицефабрика «Моргаушская» глубоко скорбит по поводу кончины работника предприятия, оператора птицефабрик и механизированных ферм

КРАСНОВА Сергея Владимировича

и выражает искреннее соболезнование родным и близким покойного.

Муркаш районĕнчи «Çĕнтерў ялавĕ» хаçат

УЧРЕДИТЕЛЬСЕМ:
Чăваш Республикин Культура, национальноçсен ĕçĕсен, информаци политикин тата архив ĕçĕн министерстви.
ЧР Культура, национальноçсен ĕçĕсен, информаци политикин тата архив ĕçĕн министерствин «Муркаш районĕн «Çĕнтерў ялавĕ» хаçат редакцийĕ» автономи учрежденийĕ.

Тĕп редактор А.И. ТИХОНОВ.

АДРЕС: 429530, Чăваш Республики, Муркаш ялĕ, Мир урамĕ, 9А çурт.
ТЕЛЕФОНСЕМ: тĕп редактор - 62-1-36, яваплă секретарь - 62-2-82, бухгалтери - 62-1-35, пайсем: общество пурнăç пайĕ - 62-2-82, экономика тата социаллă пурнăç пайĕ - 62-1-38.
Факс: 62-1-36. E-mail: morpress@cbx.ru, redaction@cbx.ru

Çыхăну, информаци технологийĕсен тата массăллă коммуникаци сферине пăхса тăракан Федераллă службăн Чăваш Республикипе – Чăваш Енпе ĕçлекен управленийĕ 2009 çулхи раштавăн 7-мĕшĕнче ПИ ТУ 21-00073 № регистрациленĕ.

Калăпăшĕ 1,5 пичет листи.
Ал çырăвĕсене рецензилемеççĕ, каялла тавăрса памаççĕ, 2 страницăран пысăкраххисене йышăнмаççĕ.
Рекламăпа пĕлтерўсен чăнлăхĕшĕн вĕсене паракансем яваплă.

ИЗДАНИ ИНДЕКСĔ: 54822.
Хаçат чăвашла юн тата шăмат кунсерен тухать.
Номер дежурнăйĕ Макарова Р.А.
Пичете панă 16.09.2011 ç.
Пичете памалли вăхăт: графикпа – 17 сех. 20 мин., чăннипе – 17 сех. 20 мин.
Заказ Тираж 4357.

Номер набран и сверстан в АУ ЧР «Редакция Моргаушской районной газеты «Çĕнтерў ялавĕ», отпечатан в типографии ГУП "ИПК "Чувашия": 428019 г. Чебоксары, пр. И. Яковлева,13. Качество печати соответствует оттискам, предоставленным редакцией.